

ГОСУДАРСТВЕННАЯ
СЛУЖБА
ЗАНЯТОСТИ

Sluttrapport for FNS-prosjekt

Grenser krysses

FRETEX

Innholdsfortegnelse

1. Innledning
  - 1.1 Bakgrunn
  - 1.2 Formål
  - 1.3 Organisering
  - 1.4 Finansiering
  - 1.5 Prosjektperioden
2. Metode
  - 2.1 Målgruppe
  - 2.2 Faglig innretning
  - 2.3 2.3 Oppfølging
3. Deltakere
  - 3.1 Enkeltpersoner, gruppene
  - 3.2 Resultat
4. Erfaringer
  - 4.1 Læring
  - 4.2 Felles erfaring
5. Avslutning av prosjektet
6. Oppsummering
7. Vedlegg

1. Innledning

1.1. Bakgrunn

Fretex Nord-Norge

Fretex Nord-Norge AS ble etablert med hovedkontor i Kirkenes sommeren 2003.

Nysatsingen i Øst-Finnmark ble gjort etter tett kontakt med Arbeidsdirektoratet og Bransjeforeningen Attføringsbedriftene. Øst-Finnmark manglet Arbeidsmarkedsbedrift (AMB), en hadde derfor et redusert tilbud til personer med nedsatt arbeidsevne. Nærhet mot Russland og spennende samarbeidsmuligheter over grensen, var og en viktig faktor.

NAV

Nav har vært en grunnpilar, både når det gjelder kontaktnett, initiativ til oppstart av prosjektet, oppfølging underveis og med betydelig finansiering.

Syssetsettingstjenesten i Murmansk

Gjennom Nav Finnmark, fikk Fretex god kontakt med Syssetsettingstjenesten i Murmansk Fylke (SST). SST bad om et samarbeid for å bygge et tilsvarende tilbud i Murmansk.

Attføringsbedriftene, NHO

Bransjeforeningen Attføringsbedriftene i NHO, i samarbeid med Fretex Norge A/S, søkte i 2006 daværende Aetat Arbeidsdirektoratet og UD om prosjektmidler for å gjennomføre et prosjekt for å gi unge russiske yrkeshemmede fra Nord-vest Russland et tilbud om praksis i yrker tilpasset deres forutsetninger. Dette skulle gjøres i kombinasjon med opplæring i norsk språk, norsk kultur og arbeidsliv. Målet var å hjelpe deltakerne ut i arbeidslivet i Nordvest Russland (Murmansk fylke), gjerne i norsketablerte bedrifter.

Et samarbeidsprosjekt

Før søknaden ble fremmet, var det møter fra 2003 mellom Fretex Norge A/S, som var tiltenkt rollen som tiltaksarrangør, Nav Finnmark, Nav Prosjekt Russland, Attføringsbedriftene og Den Føderale Syssetsettingstjenesten (SST) i Murmansk for å kartlegge muligheter og behov for et slikt prosjekt.

1.2. Formål

Gjennom opplæring i norsk språk og arbeidspraksis i norske bedrifter, var målet med prosjektet at deltakerne skulle få bedre kompetanse til å få arbeid i Russland, gjerne ved norsketablerte bedrifter, turistnæring mv. Praksis innen ulike yrker innen servicebransjen har derfor blitt særlig vektlagt i prosjektet. Kompetansen er ment å kompensere for deltakernes yrkeshemming, for å gi fortrinn på det russiske jobbmarkedet.

Fra norsk og russisk side ønsket en gjennom prosjektet økt fokus på samarbeid, og kompetanseoverføring mellom landene overfor grupper yrkeshemmede arbeidssøkere som står svakt på arbeidsmarkedet.

SST åpnet i samarbeid med NAV Finnmark Invalidesenteret i Murmansk i 2007. Senteret har vært en naturlig del av det russisk/norske samarbeidet for prosjektet.

1.3. Organisering

Prosjektet har hatt en styringsgruppe som bestod av representanter for de ulike prosjektsøkere og prosjektansvarlige. Ledelse av styringsgruppen ble tillagt Nav Finnmark. Styringsgruppen har hatt det formelle ansvaret for prosjektets framdrift og gjennomføring, samt faglig og økonomisk rapportering til bevilgende myndighet.

Fretex Nord-Norge AS har hatt ansvar for prosjektledelsen og ansatte en medarbeider i 100 % stilling til formålet. Fretex er tiltaksarrangør for de arbeidspraksis plassene (APS-plasser) som ble stilt til disposisjon.

Prosjektleders oppgaver har vært oppfølging av prosjektplanen gjennom utvelgelse og avklaring av deltakere i samarbeid med SST. Videre ansvar har vært oppfølging av deltakere ved tiltaksgjennomføringen også i forhold til fritiden, tilrettelegging i forhold til språkopplæring og arbeidspraksis i Russland og ved opphold i Norge. Prosjektleder og hatt ansvar for å skaffe bolig til disposisjon i Norge, utbetaling av livsoppholdsytelser, arbeidsgiverkontakt og oppfølging av deltakere etter tiltaksgjennomføring i forhold til arbeidslivet.

Prosjektleder har rapportert til styringsgruppen og styringsgruppens leder.

All daglig kommunikasjon i prosjektet har gått via prosjektleder, med unntak av framdrift, økonomi og økonomioppfølging som frem til 2011 var tillagt Nav. Nav Finnmark har hatt rapporteringsansvaret for framdrift og driftsmidler stilt til disposisjon over forsøksposten (Farve). Nav prosjekt Russland er rapporteringsansvarlig for driftsmidler bevilget av Utenriksdepartementet (UD).

Styringsgruppen:

Arnold Eliseussen, Nav Finnmark, leder
Thor Fjellvang, Fretex Norge AS / Fra 2011 Ingvald Hansen, Fretex Norge AS
Paal Haavorsen, Bransjeforeningen Attføringsbedriftene
Per Brannsten, Nav Arbeids- og Velferdsdirektorat
Vladimir Kolesnikov, Den Føderale Sysselsettingstjenesten i Murmansk (SST) /
fra høsten 2011 Konstantin Berezhnoy SST.
Mikhail Pouchkin, Nav prosjekt Russland

Hovedkontakt på russisk side:

Zhanna Makarova – internasjonal kontakt SST, har vært med fra 2003 som viktig koordinator og støttespiller. Hun behersker engelsk språk, dette har lettet kotaken.

Prosjektleder:

Karstein Kristiansen – Fretex Nord-Norge A/S

1.4. Finansiering

Prosjektet har hatt flere bidragsytere: Nav Finnmark, med APS midler, Nav direktorat med driftsmidler over forsøksposten (FARVE), Nav prosjekt Russland med midler fra bevilgninger gjennom UD.

Midlene fra FARVE opphørte ved utgangen av 2010. Det ble da innvilget støtte fra Helse- og Omsorgsdepartementet (HOD) for både 2011 og 2012.

1.5. Prosjektperioden

Den første opplæringen i norsk foregikk i Russland fra desember 2007 til mars 2008 i regi av Opplæringssenteret ved Sysselsettingstjenesten i Murmansk fylke.

Prosjektleder startet 1. august 2008, straks etter kom Gruppe 1 til Kirkenes. Frem til prosjektslutt 30. juni 2012, har 5 grupper à 5 personer deltatt.

2. Metode

2.1 Mål

Målgruppen for prosjektet har vært unge arbeidssøkere i Nord-vest Russland (Murmansk fylke) med fysiske funksjonshemninger som har et marginalt forhold til arbeidslivet. Målgruppen ble valgt fordi mange har store vanskeligheter med å komme ut i arbeidslivet i Russland, bl.a. fordi arbeidslivet ikke er tilrettelagt på en god nok måte for personer med funksjonshemninger.

Prosjektet har vært viktig for alle impliserte parter. Deltakerne ved at de får en ny mulighet for å komme videre mot arbeidslivet. For Fretex, Nav, SST og praksisbedrifter, ved at vi lærer av hverandre, gjennom den kompetanseoverføring og de erfaringer vi gjør oss underveis.

2.2. Faglig innretning

Utvelgelse

Det er SST som har vært ansvarlig for utvelgelse av kandidater for prosjektet.

Kandidatene ble intervjuet av hovedkontakt ved SST og prosjektleder. Man har sammen prøvd å finne personer som har virket motiverte, med hensiktsmessig funksjonsevne og alder.

Norskundervisning ble startet med en gruppe på 8 – 10 personer. Kandidatene har møtt regelmessig til undervisning med lærer på Opplæringscenteret. Undervisningen vektla både muntlig og skriftlig opplæring. Det ble også gitt innføring i bruk av Migranorsk. Gjennom ca 3 mnd fikk de undervisning 5 timer pr uke.

Migranorsk er et interaktivt norskopplæringsprogram som er utviklet i samarbeid med Attføringsbedriftene i Norge.

- Programmet har moduler på forskjellig nivå innen Allmenn norsk. Programmet starter med helt grunnleggende norskopplæring. Deltakerne får tilgang til datamaskiner hvor de kan se videosnutter, lytte, skrive med tilbakemelding på om det er riktig, de kan snakke inn og lytte til egen stemme. Der er også arbeidsbøker til programmene, disse benyttes til individuelle oppgaver, parøvelser og gruppearbeid.

Gjennom undervisningsperioden, ble kandidatene fulgt tett opp av lærer og prosjektleder. Vurdering gjennom denne perioden ble lagt til grunn for hvem som kunne være aktuell for å delta i gruppen som skulle komme til Norge (5 personer).

Faktorer som ble vektlagt ved utvelgelse var

- Evne til å lære Norsk
- Funksjonsevne, fysisk og psykisk
- Tilpasningsevne i gruppe
- Stabilitet
- Motivasjon

Deltakerne ble observert av tett av lærer, prosjektleder kom relativt ofte inn i klassen og hadde samtaler med klasse og med enkeltpersoner sammen med lærer.

Praksisperiode 1 i Norge, 3 måneder, 5 deltakere

Deltakerne bodde i to boliger. Det var utfordrende å finne to og tre personer som evnet å leve så tett sammen i 3 måneder. Det var da viktig å motivere deltakerne til å gå sammen om matlaging, rengjøring osv. Noen har aldri bodd på egen hånd, slik at det å ta ansvar for egen bostuasjon var en læringsprosess.

Første uka i Norge ble brukt til felles aktivitet med tett oppfølging fra prosjektleder. Norskundervisningen startet, ved hjelp av Migranorsk Allmenn, felles i klasserom. Det har også vært mange utfordringer knyttet til å leve i Norge for første gang. Ellers var det i denne perioden viktig å få tildelt praksisplasser som passet hver enkelt deltaker.

Andre uka startere deltakerne i praksis i ordinære bedrifter. De jobbet da 3 hele og to halve dager pr uke. Arbeidstid har vært tilpasset deltakers helsesituasjon. Norskundervisning ble organisert med 4 timer to dager i uka. Undervisningen har vært en kombinasjon av at deltakerne jobbet selvstendig med Migranorsk på PC, og gruppeundervisning ved prosjektleder. Oppgavehefter, knyttet til programmene i Migranorsk ble benyttet. Deltakerne gjorde oppgaver hjemme som ble gjennom gått i gruppa.

I undervisningen ble det tatt opp spørsmål og utfordringer knyttet til de forskjellige arbeidsplassene. I arbeidet var der ord og uttrykk som deltakere ikke helt forstod som det måtte bruke tid på å forklare. Norsk grammatikk opplevdes vanskelig for deltakerne, dette måtte vektlegges og brukes tid på. På grunn av kulturforskjellen, måtte arbeidslivets spilleregler i Norge vektlegges i undervisningen.

Prosjektleder fulgte opp ute på arbeidsplassene for å fange opp hva som gikk godt og eventuelt i problemer som måtte dukke opp. Den første uka var det daglig tur innom for å se at alt gikk greit. Etter hvert som ting blir trygt og stabilt, ble den tette oppfølgingen trappet ned. På praksisplassene var det alltid en hovedkontaktperson for hver deltaker. Dette gjorde oppfølgingen lettere både for praksisbedrift og prosjektleder.

Migranorsk har en Fagdel med programmer som knyttes opp mot ulike yrker. F. eks. salg og service, kantine, bilmekaniker osv. Etter en tid i praksis fikk deltakerne tilgang til det programmet som naturlig er knyttet opp mot arbeidssituasjonen. I fagdelen jobbet deltakerne mer selvstendig, det tatt en gjennomgang av temaer som var uklare, eller hadde interesse for hele gruppa. Dette var nyttig i forhold til å lære og å forstå faguttrykk, samt ord og uttrykk knyttet opp mot arbeidssituasjonen.

Det ble gjennomført språktest i Migranorsk for alle gruppene, ved start og slutt av begge periodene i Norge. Dette for å registrere utvikling i språknivå.

Testene viste at det var en klar bedring i resultatene gjennom periodene. Det feltet som deltakerne hadde størst utfordring med var norsk grammatikk. Dette er samtidig den delen der en så størst forbedring fra første til siste test.

Ettersom deltakerne var forskjellige og hadde ulike forutsetninger, varierte også nivå på både testresultat og evne til å snakke norsk i hverdagen. De beste var i stand til å ekspedere og betjene norske kunder i kassa der de jobbet.

Praksisperiode i Russand, 3 – 4 mnd.

Mellom praksisperiodene i Norge, hadde deltakerne en periode hjemme i Murmansk. Deltakerne fikk der ukentlig 4 timer undervisning i norsk. Alle gruppene hadde samme lærer til undervisningen, med unntak av den første undervisningsdelen for Gruppe 1.

Det at vi fikk beholde samme lærer, var en stor fordel. Kommunikasjon mellom lærer og prosjektleder fungerte godt. Læreren var kjent med hva som forventes av deltakerne og var på mange måter en ressurs ut over å undervise i Norsk.

Prosjektleder og SST jobbet sammen med deltakerne for å finne hensiktsmessige praksisplasser ev. kurs som kan gi muligheter for jobb.

Også gjennom denne perioden hadde lærer, SST og prosjektleder tett kontakt for å følge opp deltakerne på en best mulig måte.

Praksisperiode 2 i Norge, 3 mnd.

I denne perioden hadde deltakerne samme fordeling mellom norskundervisning og praksisplasser i ordinære bedrifter som i første periode.

I undervisningen ble det lagt mer vekt på motivasjon og jobbsøking mot ordinært arbeid. Migranorsk, jobbsøkerkurs ble benyttet. Programmet har opplegg både med motivasjonsarbeid og praktisk jobbsøking. Det ble fokusert på muligheter den enkelte har, til tross for helsemessige begrensninger.

Noen av deltakerne gikk tilbake til praksis i samme bedrift som i første periode, mens andre etter eget ønske fikk nye muligheter for å prøve seg i annet arbeid.

Det ble foretatt en nytest av norsknivå, ved start og slutt av perioden. Deltakerne og praksisplasser ble fortsatt fulgt opp tett, men alle hadde mer trygghet og greide seg mer på egenhånd.

Hjemme igjen.

Etter fullført opphold i Norge dro deltakerne hjem igjen. Noen hadde vi klart å få på plass et jobbtilbud, andre jobbes det videre med å finne egnet jobb, eller de startet på kurs/utdanning. I en periode på tre til fire måneder har de og hatt tilbud om å følge norskundervisning. På denne måten er det lettere for SST og prosjektleder å holde kontakten med dem i en viktig fase.

Det kan synes som der er forskjellige årsaker for at noen lykkes med å få seg jobb og andre ikke.

- Noen hadde så dårlig helse at ordinært arbeid ikke var mulig å skaffe seg, selv ikke med tilrettelegging.
- Motivasjon er en av hovednøkklene. Det har vist seg at selv med betydelige begrensninger, har det lyktes å finne arbeid tilpasset deltaker.
- Realistiske forventninger til hva slags jobb en kan få er viktig. Vi har gjennom prosjektet fokusert på at en må være forberedt på å starte på et "lavere" nivå og arbeide seg opp, ved hjelp av praksis og kurser. For enkelte kan veien mot "Drømmejobben" være lang.
- SST tilbyr hjelp til å etablere egen bedrift. To personer har tatt imot tilbudet om etablerings støtte.

2.3. Oppfølging

Prosjektleder har hatt ansvaret for daglig oppfølging i prosjektet. Det gjelder både internt, eksternt og i forhold til deltakerne. Internt i forhold til SST, Fretex og NAV. Eksternt i forhold til arbeidsgivere som stiller arbeidspraksisplasser til disposisjon, boligstiftelse, visum-myndigheter og andre aktører. For deltakerne har det vært essensielt med "helhetlig" oppfølging. Ikke bare gjelder dette det rent faglige i forhold til språkopplæring og arbeidspraksis, men også det økonomiske og sosiale i fritiden. Deltakerne ble fulgt opp under og etter tiltaksgjennomføringen.

I norskopplæringsperioden i Russland, har prosjektleder vært inne i gruppene et par ganger i måneden. Tett og god kontakt med norsklærer har vært med på å lette oppfølgingen. Prosjektleder og lærer har dessuten stadig kontakt med hverandre på mail og telefon.

Mens deltakerne var i Norge var det straks lettere for prosjektleder å være nær deltakerne. Ved at alle fysisk var samlet i klasserommet to ganger i uka, ga det mulighet for raskt å ta eventuelle utfordringer som måtte oppstå.

Det var prosjektleder som skaffet praksisplasser i Norge. På arbeidsplassene var det alltid en person som var hovedkontakt mellom deltaker og prosjektleder.

Kontaktpersonene ble oppfordret til å ha fokus på at deltaker får mulighet for å praktisere norsk språk i hverdagen.

Prosjektleder har rapportert til styringsgruppen. Oppfølging av deltakerne i prosjektet har vært et fast punkt på hvert møte.

Også på russisk side, var det i de første gruppene prosjektleder som arbeidet med å finne praksisplasser, arbeid eller kurs for deltakerne, etter norgesoppholdene. Dette har endret seg positivt, i og med at SST har ansatt en person som har ansvar for oppfølging av yrkeshemmede. Han bistår nå deltakerne til å finne egnede tilbud ut fra deltakers ønsker og behov. Prosjektleder holder fortsatt kontakt med deltakerne, gjennom å besøke i klassesituasjon eller ved å avtale møter med den enkelte.

De to første årene var det en russisk offiser i Frelsesarmeen i Kirkenes som ressursperson, både som tolkehjelp ved vanskelige samtaler, legebekø og som ressurs ved norskundervisning. Han var og en god støttespiller på fritiden for noen av deltakerne.

Prosjektleder behersker ikke russisk språk. Alle samtaler måtte derfor foregå på norsk. Dette gjorde at deltakerne stadig møtte utfordringer i daglig kommunikasjon. Det samme gjaldt og ved de fleste arbeidsplasser hvor deltakere var i praksis. Ved vanskelige og viktige samtaler, ble tolkehjelp benyttet for å unngå misforståelser.

3. Deltakere

3.1. Enkelt personer, gruppene.

Tilbudet var rettet mot unge arbeidssøkere med lettere yrkeshemminger, da de har foran seg muligheter til en lang arbeidskarriere. Allikevel har det vært vanskelig å få ned gjennomsnittsalderen på deltakerne. Mange av deltakerne har hatt større funksjonshemminger en forutsatt ved oppstart. Det har derfor vært krevende å få innpass i arbeidslivet.

Motivasjonen hos arbeidssøkerne, herunder det å lære norsk og bo periodevis i Norge, er vektlagt i selve utvelgingsprosessen. Det har vist seg at motivasjon har vært svært viktig for de som har lyktes å komme i aktivitet.

Gruppe 1

Denne gruppen ble utelukkende avklart og valgt ut av SST i Murmansk. Ettersom prosjektleder ikke var ansatt da de startet opplæringen.

Et par av deltakerne var såpass sterkt fysisk redusert av sykdom at det etter hvert ble klart at det ville være svært vanskelig å kunne skaffe seg og beholde en jobb i Russland. Begge opplevde imidlertid at de hadde et stort personlig utbytte av å delta i prosjektet. For dem var det viktig å vise at de var i stand til å lære et nytt språk, fungere i praksisplasser og bidra positivt i et fellesskap.

Gruppene 2 - 5

Prosjektleder deltok aktivt i avklarings- og utvelgingsarbeidet sammen med SST blant de kandidater SST plukket ut. 8 – 12 personer deltok i norskundervisningen, slik at det kunne vurderes hvem som ville være mest egnet for prosjektet.

Det nære samarbeidet gjorde at vi fikk en felles forståelse for hvor viktig sammensetning av gruppen er. Det gav og et godt grunnlag for videre oppfølging av deltakerne, både i prosjektperioden og i formidlingsarbeidet.

Gruppe 3

Skilte seg ut fra de andre ved at gruppen primært ble rekruttert fra grenseområdene til Norge, Petsjenga kommune. En person kom imidlertid fra Murmansk

Ingen av deltakerne i prosjektet var i arbeid da de ble tatt ut.

Tabell 1: Kjønn og aldersfordeling:

	Kvinner	Menn	Alders-spredning	Gjennomsnitts alder
Gruppe 1	1	4	24 - 52 år	35,8 år
Gruppe 2	2	3	20 - 54 år	42,5 år
Gruppe 3	0	5	20 - 47 år	30,8 år
Gruppe 4	3	2	30 - 34 år	31,5 år
Gruppe 5	1	4	34 - 45 År	39 år

Oversikten viser en klar skjevfordeling mellom kjønn. Dette til tross for fokus på å rekruttere mest mulig likt fordelt mellom kvinner og menn.

Til tross for fokus på å rekruttere unge deltaker, ser en at gjennomsnittsalder er relativt høy. Etter å ha fått ned alder i gruppe 3 og 4, ser en at det er en stigning i gruppe 5. I denne gruppen var de fleste midt i trettiårene, en flott alder for å komme videre i forhold til jobb, men der ingen ungdom til å trekke ned, men en 45 åring som trakk opp gjennomsnittsalder.

Tabell 2:Diagnoser:

Hørselshemming	2
Amputert fot, yrkesskade	2
Amputasjon hånd, ulykke	1
Polio	2
Hjerneslag	1
CP	4
Kreft	4
Astma, yrkesrelatert	1
Hjerte/karsykdom	1
Slitasjeskader, yrkesrelatert	1
Muskelsykdom	1
Fødselsskade, hoftefeil	3
Ryggskade v operasjon, må bruke krykker	1
Epilepsi	1

Som det fremgår av tabellen, var det stor spredning på diagnoser. I tillegg til hoveddiagnoser, viste det seg og at flere deltakere har tilleggsproblemer som kom frem underveis. Flere av deltakerne hadde svært begrensede sykdommer/skader. Dette har medført en del utfordringer med tilrettelegging både i arbeids-, bolig- og fritidssituasjonen.

Samtidig er det slik at noen av de med største fysiske hindringer viste en ukuelig vilje til å oppnå sine mål om en bedre fremtid hvor arbeid er en viktig faktor. Eksempelvis kan nevnes en ung kvinne sterkt rammet av CP. I utgangspunktet var en skepsis til om hun ville kunne ha nytte av prosjektet. Hun er nå i ferd med å etablere egen bedrift.

3.2. Resultat

Tabell 3: Status ved avslutning i tiltaket Gr 1 - 4:
(Gruppe 5 er på rapporteringstidspunktet ikke klare)

	Menn	Kvinner
Forverret helse, varig ufør	1	2
Ordinært arbeid	5	2
Arb.rettet rehab.	2	
Egenfinansiert utdanning	2	
Utdanning m Øk. Støtte SST	1	1
Praksisplass/opplæring	1	
Medisinsk rehabilitering	2	
Etablere egen bedrift		1

Tabell 4: status kjent pr 18.06.12 Gr 1 - 4:

	Menn	Kvinner
Forverret helse, varig ufør	1	2
Ordinært arbeid	7	2
Arb.rettet rehab.	1	
Egenfinansiert utdanning		
Utdanning m Øk. Støtte SST	1	1
Praksisplass/opplæring	1	
Medisinsk rehabilitering	2	
Etablere egen bedrift	1	1

Ut fra utgangspunktet med at ingen av prosjektdeltakerne var i arbeid, mange av deltakere har betydelige yrkeshemminger, er styringsgruppa fornøyd med sluttresultatet for deltakerne.

Noen av deltakerne har fått jobben sin nettopp på grunn av at de har lært norsk språk. Andre gir uttrykk for at ved å delta i prosjektet, har de fått inspirasjon og mot til å stå på for å få en jobb. Erfaringen underveis i prosjektet er av deltakerne poengtert som betydningsfull.

Gruppe 5

Deltakerne har nettopp avsluttet sitt opphold i Norge nå og endelig resultat for aktive løsninger foreligger ikke. Det ser imidlertid ut som alle fem har potensial og mulighet til å komme ut i aktive løsninger.

Etter at SST i Murmansk har ansatt egen koordinator for Funksjonshemmede, har det vært lettere å komme frem til gode løsninger for den enkelte deltaker.

For bedrifter med over 100 ansatte er det nå lovpålagt å ansette minst 2 % yrkeshemmede. Til nå har ingen deltakere kommet inn i bedriftene på kvotering. Det synes som de bedriftene som må oppfylle dette kravet søker å få inn personer med minimale begrensninger. Eksempelvis kan en person som har en lett og velregulert diabetes kunne gå inn under dette kravet.

4. Erfaringer:

4.1. Læring

Deltakere

Alle deltakere har vesentlige funksjonshemninger som har medført utstøting eller utestegning fra arbeidslivet. Prosjektet har vist at motivasjon for yrkesdeltakelse kanskje er den enkeltfaktor av størst betydning, og ikke de helsemessige begrensningene isolert sett. De framtidige "drømmene" er fyrtårnet i en slik målrettet motivasjonsprosess. Bak disse "drømmene" ligger det et ønske om bedre livskvalitet og større økonomisk uavhengighet.

Faglig innretning

Kombinasjonen med språkopplæring i norsk og arbeidspraksis både i Norge og Russland, har vist seg å være en god innretning for å tilføre kompetanse med tanke på et nytt yrke, tilegne seg språkferdigheter som er svært nyttig i grenseregionen, og ikke minst for å øke den kulturelle forståelse. Med kulturell forståelse menes også hvordan norske arbeidsgivere forventer at ansatte skal oppføre seg, serviceinnstilling mv. Dette gjelder også for arbeid i turistnæringer mv på russisk side. Vestlige turister har forventninger til servicenivå, med smil osv. Dette har tidligere ikke syntes å være en selvfølge, men der har vært en klar utvikling etter hvert som turismen øker.

Samarbeid

Et godt etablert samarbeid preget av gjensidig respekt over landegrensene har vist seg å være viktig for å lykkes. Det gjelder både i forhold til utvelgelse og oppfølging av deltakere på individnivå og avklaring av rammebetingelser på systemnivå.

På individnivå har det vært spesielt viktig med lokal forankring.

Blant næringslivsfolk i regionen som jobber over grensen, sies det at for å lykkes er der tre viktige faktorer som gjelder: Kontakt, kontakt og kontakt.

Dette har vi klart sett viktigheten av også i prosjektet. Det å kunne bygge videre på det kontaktnettet som Nav Finnmark og Nav Russlandsprosjektet har opparbeidet, har vært svært nyttig. Prosjektleder har dessuten prioritert å reise relativt ofte til Murmansk for å opprettholde og styrke kontakten.

Kulturelle og faglige ulikheter

Det er kulturelle og faglige ulikheter mellom Norge og Russland i innretningen av arbeidet med målgruppen, rettigheter i forhold til arbeidslivet og sosiale ordninger, samt organiseringen av arbeidet overfor gruppen.

På russisk side, har SST gjort endringer som absolutt kommer personer med yrkeshemninger til gode, i forhold til å komme videre mot ordinært arbeid. SST har ansatt en person som skal følge opp målgruppen. Samtidig har interessen for prosjektet og målgruppen nådd ut blant flere av saksbehandlerne i SST. Yrkeshemmede sees nå mer på som en ressurs som må inn i arbeidslivet i større grad enn i dag.

Erfaringene fra prosjektet er viktige å diskutere i form av erfaringskonferanser og lignende. Dette vil gjøre at vi kan lære av hverandre og gjøre hverandre bedre.

Oppfølging

Prosjektet har vist at en gjennomgående, helhetlig og individuell oppfølging er helt nødvendig for å lykkes. Det betyr at prosjektleder har deltatt aktivt i de ulike deler av tiltaksgjennomføringen, også etter at tiltaksperioden var ferdig for den enkelte deltaker, for å være behjelpelig med å skaffe jobber, videre utdanning mv. Med helhetlig menes at prosjektleder ikke bare har en oppfølgingsrolle i forbindelse med det faglige innhold

isolert, men er en støttespiller på ulike arenaer utover dette. Særlig gjelder det de sosiale og helsemessige sidene for hver enkelt deltaker.

Det har og vært viktig for prosjektleder å være en del av det utførelsesfaglige teamet på Fretex sin avdeling i Kirkenes. Her har en kunnet drøfte situasjoner og få faglig hjelp og støtte i prosessen med å følge deltakerne gjennom vanskelige situasjoner. Det at alle har jobbet så tett sammen, har gjort at det alltid var noen som tok ansvar om prosjektleder ikke var til stede i avdelingen.

Prosjektleder har fulgt prosjektet og deltakerne gjennom alle fire årene, denne kontinuiteten ansees som viktig for resultatet.

Formidling

Innretningen i forhold til arbeidslivet overfor funksjonshemmede i Norge og Russland er svært ulike. I Russland er det lovpålagt at minst 2 % av de ansatte skal rekrutteres blant funksjonshemmede for bedrifter over 100 ansatte. De beholder også sin uførestønad selv om de kommer i jobb. Det må ses i sammenheng med uførestønadens preg av å være en minimumsstønad. Det er i tillegg klare begrensninger for hvilke jobber man ikke kan ha, sett i forhold til sine funksjonshemninger.

Formidlingsandelen antas å bli større der hvor lokale myndigheter er direkte engasjert, som ved gruppe 3. Aktiv deltakelse i utvelgelsen fra prosjektleders side og ved en helhetlig og individuell oppfølging av deltakerne av prosjektleder har vi erfart er viktig for gode formidlingsresultater.

4.2 Felles erfaring

For de som er involvert i prosjektet, både fra norsk og russisk side, har det vært en gradvis læringsprosess. Når to ulike "systemer" skal samhandle mot konkrete mål kreves stor grad av gjensidig respekt og innsats fra alle parter. En del oppgaver har tatt lengre tid enn forutsatt.

Vi har nå fått en langt klarere felles forståelse av hvordan det kan jobbe for å oppnå resultater gjennom kombinasjon av språkopplæring og arbeidspraksis.

Erfaringene og resultatene i prosjektet, fra både norsk og russisk side gir grunnlag for en videreføring av dette arbeidet, i en eller annen form.

Etter ønske fra SST arbeides det nå med etablering av Novoye Nachalo "Fretex" i Murmansk. Erfaringene fra prosjektet kan da knyttes opp mot denne avdelingen. Målet er å bygge en Utførelsesbedrift som kan videreføre erfaringene vi har gjort oss i FNS-prosjektet.

Informasjon

Styringsgruppen har sett eksternt informasjon som viktig for å belyse dette arbeidet som del av Barents-satsingen generelt og arbeidet overfor målgruppe spesielt. Det har vært flere reportasjer i nasjonale tidsskrift og pressedekning i TV2 og NRK (NordNytt), lokalaviser, samt i russisk TV, både lokalt og riskdekkende.

Prosjektleder har og deltatt med informasjon på Barents Helsekonferanse i Tromsø.

5. Avslutning av prosjektet:

For de 20 deltakerne som er avsluttet fra de 4 første gruppene, er sluttresultatet tilfredsstillende:

- 45 % har startet i arbeid
- 10 % har startet egen bedrift
- 10 % deltar i kurs/opplæring
- 15 % har så sterkt varig svekket helse at arbeid ikke synes aktuelt
- 20 % er under medisinsk eller annen rehabilitering.

For de 5 deltakerne som nylig har returnert fra Kirkenes, ligger det og an til at alle kommer i jobb eller utdanning.

Resultatene har bidratt til stor interesse for videre samarbeid over grensen.

6. Oppsummering

Prosjektet har vært gjennomført som forutsatt ved et samarbeid mellom Fretex, Nav og SST, med faglig støtte fra Attføringsbedriftene NHO Service. Prosjektperioden har blitt utvidet til 4 år.

Målgruppen var Unge arbeidssøkere med lettere funksjonshemninger fra Nord-vest Russland. Prosjektets deltakere har hatt en mye bredere spredning i alder og funksjonsnivå enn forutsatt. Allikevel har man opplevd et bra resultat i form av omsetning til arbeid og aktivitet. Også de deltakerne som har vært lengst fra å komme i arbeid oppgir å ha fått en bedre hverdag etter prosjektet.

Kombinasjonen mellom arbeid og norskundervisning har vært positiv for deltakerne. Læring av norsk språk har blitt levende fordi deltakerne har hatt umiddelbar bruk for norsk. Samtidig har en fått erfart hvordan norsk arbeidsliv, med regler og kultur fungerer.

En helhetlig og individuell oppfølging av deltakere har vært helt nødvendig for optimal læringsssituasjon. Prosjektleder har fulgt opp hver av deltakerne på individnivå både i Norge og i Russland på de flere livsområder, som direkte eller indirekte har hatt betydning for prosjektdeltakelsen. Det gjelder også den helsemessige siden hvor de er under fortsatt behandling under tiltaksgjennomføringen.

Ut fra forutsetningene, med vesentlige funksjonshemninger og uavklarte helsemessige forhold blant mange deltakere, har formidlingen til arbeid og aktive løsninger vært svært god. De praktiske langtidsresultat har så langt vært positive. Alle som har vært med og bidratt både økonomisk og praktisk, har god grunn til å være stolte av resultatet.

Det har hele tiden vært gode relasjoner mellom samarbeidspartnerne. Denne forankringen har vært helt nødvendig for avklaring av deltakere, tiltaksgjennomføringen, arbeidet mot aktive løsninger og gjensidig læringsoverføring. I tillegg er det oppnådd en større felles forståelse og forankring av prosjektets viktighet i forhold til organisering og innretning av attføringsarbeidet i en videre sammenheng. Viktig blir nå en framtidig etablering av Fretex i Murmansk.

Sysselsettingstjenesten i Murmansk ønsker seg en Attføringsbedrift i Murmansk, etter en lignende modell som norske attføringsbedrifter. De ønsker å ha med samarbeidspartnerne fra FNS-prosjekt med i denne oppbyggingen. Det er nå etablert et nytt prosjekt som har som målsetting å etablere attføringsbedriften. På denne måten kan

prosjektets verdier videreføres til et fast program som kan tjene de yrkeshemmede på en god måte.

Karstein M. Kristiansen
Prosjektleder.

- Vedlegg 1: Evaluering fra SST Murmansk
- Vedlegg 2: Evaluering fra SST Nikkel
- Vedlegg 3: LL erfaring
- Vedlegg 4: Artikkel om O. K.
- Vedlegg 5: Liste over praksisplasser

SST Murmansk, Informasjon om prosjektet

Sysselsettingstjenesten i Murmansk fylke har etablert langvarige og fruktbare forbindelser med Norges NAV. Samarbeidet utvikler seg i sammenheng med sosiale og økonomiske forandringer som foregår i Den russiske føderasjon og i Murmansk fylke.

Grenseoverskridende samarbeid mellom sysselsettingstjenestene inkluderer virksomhet rettet mot utvikling innenfor ledelse og viderequalifisering av arbeidskraft samt prosjektvirksomhet i små former.

Et av de viktige prosjektene som er blitt gjennomført i de siste fem år er prosjektet for yrkesrettet rehabilitering av arbeidsledige funksjonshemmede.

Formålet med prosjektet var å gi en mulighet til yrkeshemmede med fysiske funksjonshemninger til å utvikle tilstrekkelig kompetanse gjennom opplæring i norsk språk og 6 måneders arbeidspraksis i Kirkenes (Norge) til å kunne skaffe seg jobb i Murmansk fylke, gjerne ved norsketablerte bedrifter i reiselivsnæringen. I denne sammenheng var det lagt spesielt vekt i prosjektet på arbeidspraksis i forskjellige yrker innenfor servicebransjen. Den tilførte kompetansen skulle kompensert for deltakernes yrkeshemming slik at de skulle ha flere fordeler på det russiske arbeidsmarkedet.

Prosjektdeltakere har vært personer med fysiske hemninger fra Murmansk by, Petsjenga distrikt, Kola distrikt (diagnoser: hørselshemming, amputert fot, yrkesskade, polio, CP).

Følgende bedrifter har stilt med arbeidspraksisplasser for deltakerne:

- i Norge: Fretex, Kirkenes videregående skole, Tools, Bilhuset, Eurospar, telefontjeneste for bestillinger ved Spareland, Frivilligsentralen, Rica Hotell, lokalt bibliotek, Barents Safari og Radius Kirkenes.
- i Russland: DnB NOR Monchebank, Youkanord, Rambøll Storvik, Designinstituttet i Severomorsk, Turistkomplekset på Fiskerhalvøya.

Prosjektet har demonstrert at faktoren som har den største betydning er deltakernes motivasjon for å skaffe seg jobb, deres ønske å forbedre sin livskvalitet og være økonomisk selvstendig.

Innenfor rammen av prosjektet har man gjennomført en spørreundersøkelse av deltakerne. Alle har meldt tilbake at deltakelse i prosjektet har gitt dem mulighet for å tilegne seg nye kunnskaper og sette nye mål for seg selv, samt å arbeide videre for å få realisert sine egne planer. Selv de som opplevde en forverring av sin helse, mener at deltakelse i prosjektet har gjort deres liv mer interessant.

Erfaring med prosjektgjennomføringen har vist at et godt etablert samarbeid over landsgrensen basert på en gjensidig respekt er viktig for å lykkes. Det gjelder både valg av grupper og oppfølging av hver enkelt deltaker, og avklaring av rammebetingelser på systemnivået. Når det gjelder hver enkelt deltaker, er det spesielt viktig med lokal forankring hos lokale myndigheter og organisasjoner.

Prosjektleder fra norsk side har vært Karstein Kristiansen, Fretex Nord-Norge AS. For prosjektets suksess var det veldig viktig at prosjektlederen var medlem av attføringsteamet ved en Fretex avdeling. Han organiserte og gjennomførte et stort arbeid. Karstein Kristiansen drøftet situasjoner som har oppstått med deltakerne, ytet faglig hjelp og støtte i oppfølging av deltakerne i vanskelige situasjoner.

SST Petsjenga, Resultatene av prosjektet .

Ved å delta i opplæring i norsk kan vi løse to like viktige problemstillinger:

- Reiselivsnæringen i Pechenga kan få arbeidskraftlig potensial;
- Deltakerne i prosjektet kommer til å oppfate seg selv som et fullverdig medlem av samfunnet. Tjenestekvaliteten for utenlandske turister avhenger av utdannet personell som flytende kan kommunisere på norsk.

I Pechenga er det muligheter for reiselivsutvikling, rettet mot forskjellige kunder:

- Travel klubber (dykking, havfiske, krabbe safari, cruise reiser);
- Fiske Club Tourism (spinning, trolling, fly);
- Sportsturisme (ski, snowboard, snøscooter turer, ski, vannski, jet båtturer, scootere);
- Naturpark Pasvik og andre naturlige objekter;
- Steder av ortodokse kulturarv;
- Utvikling av ruter til de historiske hendelsene i Den andre verdenskrigen;
- Deltakelse i større idretts- og kulturarrangementer.

Deltakelse i prosjektet, av borgere med restriksjoner spiller for dem en enorm rolle for å styrke selvtillit, motivasjon for å nå målet, utviklingen av livets effektivitet.

I den første fasen av prosjektet var det noen hindringer i opplæring: mangel på bestemte livets mål og ambisjoner, manglende ferdigheter i den pedagogiske virksomheten, en svak vilje til å ta nye posisjoner.

Under opplæring, fikk deltakerne interesse ikke bare for prosessen, men også til resultatene av sine virksomheter.

En meget viktig komponent er den vurderingen av selvhøytidelighet: sted der de opptar ved å delta i prosjektet.

Til tross for at deltakerne kan ha begrensninger på grunn av helsen, førte det til aktiv jakt på jobb og visjon på sin faglige framtid mer håndterlig.

Fra de 5 deltakerne i Prosjekt er 4 av dem bosatt i Pechenga distrikt. Etter å ha gjennomgått 1. og 2. trinn i studiet, var to deltakere med støtte fra Arbeidskontor i stand til å finne en jobb med utsikter til videre arbeid på permanent basis, hvor de kunne anvende sine kunnskaper og ferdigheter (1 - turist aktivitet, 1 - Center for Sosialhjelp for familie og barn (omsorg for de eldre)).

Prosjektet er viktig for Pechenga. Vi synes at det er hensiktsmessig å fortsette eksistensen av prosjektet for å forbedre gjensidig samarbeid.

Vi foreslår å organisere en annen gruppe for prosjektet med større antall av deltakere.

Vennlig hilsen, S.A Baranova

Vedlegg 2

Om min deltakelse i prosjektet

Da jeg bestemte meg for å ta del i dette prosjektet var det ikke ennå kjent, om jeg får noe tilbud til arbeidsstilling på slutten av prosjektet. Jeg håpet bare på mine egne evner til å finne arbeid.

Ved å delta i prosjektet hadde jeg anledning til å begynne å lære norsk språket og få litt praksis og Norge.

Jeg tror ikke at alderen spiller avgjørende rolle ved å studere fremmedspråk. I barndommen og ungdomstiden er det lettere å få huske ord, men en voksen har et spesifikt mål og behovet for å lære språket.

Praksis på de norske selskapene ga meg muligheten til å finne ut hvordan vanlige mennesker har det i en nabostat, hvilke arbeidsmiljø de kan være ansatt i.

Da jeg bodde i Norge, prøvde jeg ikke å gå glipp av muligheten til å bli kjent med kulturen og tradisjonene i dette landet.

Jeg gikk blant annet på bassenget og kjente meg helt perfekt uten følelse av mindreverdighet.

Oppholdet i Norge har gjort en positiv effekt på helsen min. Jeg er veldig glad for at jeg har deltatt i dette prosjektet.

Nå kan jeg gå alene til å lære norsk hjemme så godt jeg kan. Jeg leser bøker, ser filmer med norsk undertekst, prøver å lese en bok på norsk.

Etter å ha fullført behandling, planlegger jeg å søke jobb og håper at kunnskapene jeg har fått i prosjektet vil være nyttig for meg i framtiden.

Lidija Loskutova

Utdrag av artikkel om Olesia Kotamenkova, skrevet av Ingjerd Tjelle:

Olesia Kotamenkova på 31 er rammet av cerebral parese og må bo på gamlehjem. Hun har i hele sitt voksne liv hatt yrkesforbud. Men nå er det håp.

Olesia ble forlatt av foreldrene og vet den dag i dag ikke hvem de er. Som baby havnet hun på barnehjem, og har gjennom hele livet bodd på ulike barne- og ungdomshjem. I dag bor hun sammen med noen hundre eldre mennesker på et gamlehjem i Murmansk. En håndfull andre unge invalide holder og til der, men Olesia er den yngste beboeren.

Håp om få jobbe

Nå har et norsk-russisk samarbeidsprosjekt gitt Olesia et nytt håp om å få jobbe som andre mennesker. Takket være Fretex i Kirkenes har hun lært seg norsk og får arbeidstrening på "Møteplassen" i Kirkenes. Prosjektet handler om å gi russiske funksjonshemmede innpass i det russiske arbeidsmarkedet.

-Nå jobbes det med å få etablert et Fretex-senter i Murmansk, og min drøm er å få jobb der som jeg kan tjene egne penger på, forteller 31-åringen med sitt nyervervede norske språk hun siden 2008 har lært gjennom å være i Norge i tremåneders-bolker.

Tøft de første årene

Olesia er lav av vekst og er avhengig av en krykke når hun går i de lange korridorene på gamlehjemmet i Murmansk. På vei til hennes sju åtte kvadratmeters lille rom i andre etasje møter vi eldre mennesker med rullator og stokk. Hjemmet er godt vedlikeholdt og har både bibliotek, sanserom og kultursal. Tross tøffe livsvilkår smiler hun mye, og legger ut sine kursbevis i den fint oppredde senga.

Fram til hun var seks måtte hun krabbe rundt på gulvet – beina ville ikke bære henne, og rullestol var ikke tilgjengelig.

-De første årene mine var tøffe. Jeg ble behandlet dårlig av de voksne. Når de andre barna var ute måtte jeg være inne. Ingen av de voksne orket å kle på meg og hjelpe meg ut.

-Jeg er ikke bitter. Den behandlinga jeg fikk den gangen har gitt meg den sterke karakteren jeg har i dag. På en måte er jeg nesten takknemlig.

Fikk operasjoner og kjærlighet

Som 6-åring ble hun overflyttet til et sanatorium. Her sørget de for at hun fikk to operasjoner slik at hun klarte å balansere kroppen og etter hvert gå.

-Det var som å fly, og jeg fikk et nytt liv. Jeg fikk mye kjærlighet, og utviklet en personlighet. De voksne var som en mamma og pappa for meg. Det gjorde at jeg blomstret og fikk tro på egne krefter. Jeg var spesielt glad i å hjelpe andre små barn med handikap. Jeg husker jenta som ikke klarte å få i seg mat. Jeg hjalp henne mye fordi jeg hadde tid å sitte med henne. Jeg fikk ros av personalet. Hadde jeg ikke hatt CP ville jeg kanskje blitt spesiallærer for barn med særskilte behov.

Må klare seg selv

I Russland har det ikke vært kultur for å tilrettelegge arbeidsmarkedet for funksjonshemmede. Enten bor man isolert hjemme med foreldrene hele livet, eller havner på institusjon uten å ha anledning til å jobbe. Olesia har et rom på gamlehjemmet og sier hun får god oppfølging der, men hun skulle gjerne ønske seg en leilighet og jobb.

-Det er en lov i Russland som sier at du som foreldreløs har rett på leilighet. Denne retten gjelder til du er 25 år, og den fikk jeg først vite om etter at jeg var fylt 25. Men jeg har ikke gitt opp. Jeg prøver fortsatt å få skrevet en søknad, så det er håp, sier Olesia og legger til at hun prøver å være minst mulig på gamlehjemmet.

-Jeg er mye på kurs, besøker venner og har hatt det svært godt i Kirkenes når jeg har vært på mine studieopphold der. Her har jeg og to andre russiske invalide kvinner delt en leilighet og klart oss selv.

Olesia har blant annet gått på kurs i data, pedikyrbehandling og varekunnskap knytta til butikkdrift. Likevel er hun ikke verdig en plass i det russiske arbeidsmarkedet. Men bestemmer Frelsesarmeen i Murmansk seg for å etablere et Fretex-senter, kan det åpne seg noen nye muligheter. Inspirert av norsk praksis og ivaretagelse av de funksjonshemmede.

-Jeg drømmer om å starte en egen bedrift der jeg kan leve av kreativitet. Det verste er å ha mange kurs uten å kunne jobbe med noe av det. Jeg vil bety noe og at noen skal ha bruk for meg.

Tilføyelse fra Prosjektleder:

Olesia er nå i ferd med å registrere egen bedrift i Murmansk. Til dette får hun støtte fra SST. På denne måten er hun nå i ferd med å oppfylle en av sitt livs store drømmer.

Arbeidspraksissteder:

Gjennom prosjektperioden har en opparbeidet et bredt og variert tilbud av praksissteder for deltakerne, dette for å kunne møte forskjellige behov og ønsker.

I Norge: Fretex, Kirkenes Videregående skole, Tools, Bilhuset, Eurospar, Ordretelefonen ved Spareland, Frivilligsentralen, Rica hotell, Biblioteket, Barents Safari, Radius Kirkenes, Shell bensinstasjon, entrepenørfirma 2-tal, Surf og Turf fiskebutikk, Ribago bakeri, Kantine ved NAV innkreving og tjenesten for Funksjonshemmede.

I Russland: DNB Nord (Monchebank), Youkanor, Butikk, Rambøll Storvik, Institutt for forskning ved universitetet i Severomorsk, Bunkersfirma i Murmansk, Koordinator i prosjektet, Turistnæring på Fiskerhalvøya, "Frivillighetssentral" som drives av SST, Kontor i forsvaret, Drosjesentral i Kola by. Dessuten har noen gått på kurs ved Opplæringscenteret i regi av SST.

Vi er takknemlige til alle bedrifter som har stilt praksissteder til disposisjon og derved gitt verdifulle bidrag til gjennomføringen av prosjektet.